

דור מחדש ויוצר איננו זורק אל גל האשפה את ירושת הדורות. הוא בוחן
ובודק, מרחיק ומקרב, ויש שהוא נאחז במסורת הקיימת ומוסיף עליה
ברל כצנלסון

המכון לחקר הקיבוץ והרעיון השיתופי מידעון אוקטובר-נובמבר 2021

דבר המערכת:

במהלך השנים המכון לחקר הקיבוץ והרעיון השיתופי באוניברסיטת חיפה דיווח על
פעילותו בדרכים שונות ומגוונות. עתה החלטנו למסד את "מידעון המכון" ולמסור מידע
על פעילותו.
הנושאים אשר נעסוק בהם קשורים למידע על מחקרים וסקרים, ימי עיון, פעילות משותפת
עם גופי מחקר נוספים שאנו איתם בקשר. כמו גם מידע על חוקרי המכון, מידע מהארכיון
שלנו, פעילות חברתית ועוד. אנו מזמינים אתכם להיות איתנו בקשר:
kibbutz@univ.haifa.ac.il
בברכה: עורכי המידעון ד"ר דורון נדיב, חנה גולדמברג ואליאט אורחן.

מחקרים וסקרים:

סקר דעת קהל בקיבוצים 2021: הסקר נערך ע"י פרופ' מיכל פלגי ואליאט אורחן לאורך
השנים. הסקר בוחן את עמדות חברי הקיבוץ בנושאים שונים הקשורים לחייהם בקיבוץ
ומשווה בין העמדות של חברי קיבוץ בתקופות שונות, בין עמדות קבוצות גיל שונות, בין
קיבוצים במצב כלכלי שונה וכן בין קיבוצים הנמצאים במודלים שונים של התנהלות. את
ממצאי הסקרים מאז 1989 ניתן למצוא באתר המכון לחקר הקיבוץ והרעיון השיתופי.

סקרים בקיבוצים: במשך השנה 2021 ביצענו מספר סקרים בקיבוצים, לפי הזמנתם.
הסקרים עסקו בשביעות רצון של החברים משירותים שהקיבוץ מספק. ערכנו גם סקרים
על מצבו הכללי של הקיבוץ לפי תפיסת חבריו.
בסקרים ראינו שיש פער בין התמיכה העקרונית בהעמקת הפרטת השירותים לבין העמדה
המעשית שמבקשת להמשיך לשמור על השירותים במימון מלא או חלקי של הקיבוץ, ולא
להעביר אותם לתשלום ישירות על ידי החבר. עמדות אלה נמצאו גם בקיבוץ המתחדש וגם
בקיבוץ השיתופי. כיוון שמדובר בעמדות של החברים, נצטרך להעמיק ולבחון גם מה
קורה בפועל בתחום הפרטת השירותים.

שאלון לממלאי תפקיד בקיבוצים שיתופיים: בשנים האחרונות אנו מעבירים בסוף
השנה שאלון מקוצר לממלאי תפקידים בקיבוצים השיתופיים, על מנת ללמוד על רמת
השיתופיות. כללית צריך לציין שהקיבוצים השיתופיים מקיימים דרגות שונות של שיתוף.

סקר הנקלטים בקיבוצים: הסקר נערך ב-2021 על ידי פרופ' מיכל פלגי מהמכון לחקר הקיבוץ והרעיון השיתופי באוניברסיטת חיפה בשיתוף עם ענת מרלא חפץ ואילת הריס מהמחלקה לצמיחה ופיתוח קהילה בתנועה הקיבוצית. הסקר פנה לנקלטים שהתקבלו ב-7 השנים האחרונות. השיבו 558 נקלטים מ-80 קיבוצים. ממצאים חלקיים מהסקר נפרסם במידעון הבא.

על קצה המזלג ממצאים מתוך מחקרים וסקרים

והפעם, מתוך סקר דעת הקהל בקיבוצים 2021
בסקר דעת הקהל 2021 שנערך ע"י פרופ' מיכל פלגי ואליאט אורחן נבדק מצבו של הקיבוץ בתחומי חיים שונים: הכלכלה, המצב החברתי והביטחון הסוציאלי; שירותי הבריאות והחינוך; הצמיחה הדמוגרפית, קליטת הבנים/ות, הפעילות התרבותית, הטיפול בביטוח הפנסיוני והזכויות בעבודה. להלן כמה נתונים מעניינים:

- א.** תחום הכלכלה: כמחצית (52%) מהמשיבים מציינים שמצבו הכלכלי של קיבוצם טוב וזו התמונה מאז 2011.
- ב.** היחס כלפי וותיקי הקיבוץ צוין כטוב על ידי שלושה רבעים (78%) מהמשיבים לאורך כמה שנים. כשני שלישים מהמשיבים תופסים שמצב הקיבוץ הוא טוב מבחינת מערכת החינוך, הטיפול בביטוח הפנסיוני של חברי הקיבוץ, והצמיחה הדמוגרפית. המצב החברתי, קליטת בנים/בנות לחברות, טיפול הקיבוץ בזכויות החברים בעבודה, הפעילות התרבותית נתפס כטוב על ידי כמחצית המשיבים. המצב מבחינת איחוד הסטטוסים נתפס כטוב על ידי האחוז הנמוך ביותר של המשיבים (34%).
- כללית בכל התחומים המצב השתפר מעט בשלוש השנים האחרונות. יחד עם זאת התמונה מאז 2011 היא עליה משמעותית בקליטת בני/ות קיבוץ לחברות (השנה 53% מציינים שהמצב טוב, לעומת 41% לפני 10 שנים) וכך גם לגבי המצב החברתי (השנה 52% מציינים שהמצב טוב, לעומת 35% לפני עשר שנים).
- לקריאת הסקר המלא:

<https://kibbutz.haifa.ac.il/images/publications/corona2021.pdf>

זרקור על המאגר הביבליוגרפי הממוחשב:

המאגר הביבליוגרפי של הקיבוץ, הקהילות השיתופיות והקואופרציה נוצר ומופעל על ידי המכון לחקר הקיבוץ והרעיון השיתופי. המאגר כולל כותרים של מאמרים מחקריים, ספרים ועבודות אוניברסיטאיות (תואר שני ושלישי) מהארץ ומהעולם. המאגר הוא חלק

ממאגרי המידע של ספריית אוניברסיטת חיפה וניתן להגיע אליו דרך האתר של המכון.

<https://kibbutz.haifa.ac.il>

במאגר יש כיום 7128 כותרים, מהם 4,112 בעברית, 2,817 באנגלית ו-199 בשפות נוספות (צרפתית, ספרדית, גרמנית ועוד). 611 כותרים ניתן לקרוא במלואם.

ועוד כמה נתונים על המאגר:

- שנת הפרסום המוקדמת ביותר במאגר היא 1923 (3 כותרים).
- הנושא הנפוץ ביותר הוא "חינוך – Education" (1037 כותרים)
- הנושא המופיע במקום השני הוא "היסטוריה – History" (785 כותרים)
- הנושא המופיע במקום השלישי הוא "שינוי – Change" (657 כותרים).
- במאגר 588 עבודות תואר שני ו-249 עבודות תואר שלישי.

בשנים אחרונות, ביצענו בשיתוף עם ספריית אוניברסיטת חיפה סריקה של כל החוברות שפרסם המכון לחקר הקיבוץ בשנות פעילותו. המאגר כולל 214 פרסומים בעברית ו-63 באנגלית.

האוסף ממוין לפי 37 נושאים. הם בהישג יד, בלחיצת כפתור, לכל דורש. דרך האתר של המכון יש לבחור "אוסף פרסומי המכון". <https://kibbutz.haifa.ac.il>.
אחראית על המאגר: חנה גולדמברג.

משוט במכון בחודשים אוקטובר-נובמבר:

יום העיון החמישי לזכרו של פרופ' מנחם רוזנר - התקיים בארגון של המכון לחקר הקיבוץ ובשיתוף איגוד התעשייה הקיבוצית ביום שישי ה-19.11 ברשפים. פרופ' רוזנר, ממייסדי רשפים, הקים את המכון למחקר חברתי בגבעת חביבה, שהפך להיות המכון לחקר הקיבוץ והרעיון השיתופי באוניברסיטת חיפה. נושא יום העיון היה "התעשייה הקיבוצית, עבר, הווה, עתיד". בהיבט המחקרי הציגו פרופ' מיכל פלגי, ד"ר יובל אשוש, ואהרון שיטה. בהיבט של מאפייני תרבות ארגונית וחדשנות שמענו את גיל לין חבר משמר העמק ומנכ"ל איגוד התעשייה הקיבוצית, ומיכל צורן, חברת סאסא, מנהלת תחום יחסים בינלאומיים באיגוד.

יום העיון הוליד הצעה לעיסוק מחודש של המכון בתעשייה הקיבוצית דרך מחקר מקיף שיהיה המשך למחקרו של ד"ר יובל אשוש, על הסיבות למכירת מפעלים קיבוציים.

פורום חוקרי המרחב האזורי - הקמנו פורום חדש שיעסוק בחקר ולימוד השלטון האזורי במרחב הכפרי, כלומר במועצות האזוריות. הפעילות הראשונה של הפורום היא ארגון סיור במועצות האזוריות רמת הגולן והגליל העליון במסגרת הכנס השנתי של האגודה הגיאוגרפית הישראלית במכללת תל חי, ב-6 בדצמבר הקרוב.

חברי צוות ההיגוי של הפורום: ד"ר שלמה גץ (ראש הפורום), פרופ' מיכל פלגי, ד"ר זאביק גרינברג (חוקרי המכון), ד"ר אורית דגני דיניסמן (מכללת תל חי), ד"ר איתי בארי (מדע המדינה), ד"ר עומר קמחי (משפטים), פרופ' יגאל צ'רני (גיאוגרפיה) – מאוניברסיטת חיפה, פרופ' מיכאל סופר (גיאוגרפיה) מבר אילן, אריק רז (לשעבר ראש מועצת משגב) אריג' סרחאן, מהנדסת המועצה המקומית מג'ד אל כרום.

לימודי קואופרציה – המכון לחקר הקיבוץ, יד טבנקין ויד יערי פועלים להקמת מסגרת ללימודי קואופרציה. בתחילת דצמבר מתוכננת פגישה עם רשמת האגודות השיתופיות, עו"ד שלומית שיחור-רייכמן וכל הגופים המעוניינים בהקמת מסגרת ללימודי קואופרציה.

סדרת פגישות עם המטה השיתופי בתנועה הקיבוצית – המטה השיתופי פנה אלינו ואל יד טבנקין כדי לקבל תשובות המבוססות מחקר בנושאים שונים הקשורים לקיבוץ השיתופי ולתהליכי מעבר לקיבוץ מתחדש. סיכמנו על סדרת מפגשים של חוקרים מהמכון לחקר הקיבוץ ומיד טבנקין עם אנשי המטה השיתופי. עד כה התקיימו שני מפגשים. במפגש הראשון הציגה פרופ' מיכל פלגי את ההבדלים בין הקיבוץ שיתופי והקיבוץ המתחדש על פי סקר דעת הקהל הקיבוצי. במפגש השני הציג ד"ר שלמה גץ תיאוריות של שינוי בשדה ארגוני וד"ר פז אלנר (יד טבנקין) את חשיבות התרבות ומסורות החגים בגיבוש הקהילה השיתופית. המפגשים הבאים יעסקו במנהיגות וניהול וכן במשמעות והחשיבות של התרומה לחברה הישראלית.

יום עיון על הקואופרציה – עבר הווה עתיד – התקיים ב-13.9, לרגל הופעתו של ספר בשם זה שנערך ע"י יד טבנקין, שגם יזמו והפיקו את הספר. פרופ' מיכל פלגי וד"ר שלמה גץ שתרגמו לספר פרק בשם "הקיבוץ - מקומונה לקואופרטיב?" הציגו את מאמרם ביום העיון.

יום העיון החמישי לזכרו של אמרי רון ב-22.10. אמרי היה חבר משמר העמק, מזכיר תנועת הקיבוץ הארצי וחבר כנסת. היינו שותפים לכנס שהתקיים במשמר העמק בהובלת הקיבוץ, ובשיתוף מעגל הקבוצות (פדרציה של קיבוצים עירוניים וקהילות עם הכוונה שיתופית וסוציאליסטית) יד יערי ויד טבנקין. יום העיון עסק באתגרי השמאל הישראלי, בהיבט המפלגתי, הסוציאל דמוקרטי, והקיבוצי. ביום העיון השתתפו כ-120 חברים וחברות כ-60% מהם היו צעירים ממעגל הקבוצות, כ-40% חברי וחברות קיבוצים. לאחר יום העיון המשיכו חברי מעגל הקבוצות בסמינר משלהם. יום עיון זה מתייחד בעיסוק בתחום השיתוף והשוויון בחברה ובקיבוץ. זו השנה השנייה שלקראת יום העיון מופקת חוברת העוסקת "בשיתוף ושוויון כחלק מחברת המחר". (את החוברות ניתן לקבל במכון אצל דורון נדיב)

גיבוש חברתי - בשבת סתווית של סוף אוקטובר נפגשנו, חברי המכון על משפחותיהם המורחבות, כולל ילדים ונכדים בכרם הזיתים של חניכי שומריה בקיבוץ משמר העמק

למסיק קיבוצי בכרם, כולל ארוחת בוקר ובהוריים מפנקת וביקור במערת הפלמ"ח. המוסקים הוותיקים והצעירים הפגינו רוח עבודה חלוצית שלא הייתה מביישת את חלוצי העמק שנאבקו בזמנו בביצות, באנופלס, בחמסינים "ובכל מיני קדחת", כפי שכתב שלונסקי.

פעילויות מתוכננות

סקרים בקיבוצים - לאחרונה נענינו לפנייתם של מספר קיבוצים לערוך אצלם סקרים בתחום שביעות הרצון משרותי הקיבוץ וממלאי התפקידים וכן באבחון המצב הכללי בקיבוץ.

טקס הענקת פרס "קרן קיבוץ" לזכרם של חנה ויונה ינאי, ממייסדי עין השופט, יתקיים בקיבוץ עין השופט ביום שישי ה-14.1.22 בין השעות 12.00-8.30, אנא רשמו את התאריך.. השנה זכתה בפרס ד"ר עידית רן שכנאי על עבודת הד"ר שלה בנושא "עולם של מציאות בהמתנה": דינמיקה של המרחב הקיבוצי בשנות השבעים של המאה העשרים". תוכנית היום תפורסם בקרוב.

מפגש חוקרים במכון – ב-20 לדצמבר יתקיים מפגש של חוקרי המכון. פרופ' מיכל פלגי ואליאט אורחן יציגו ממצאים מסקר דעת הקהל הקיבוצי השנתי של 2021, ויתקיים דיון. חוקרי וחוקרות המכון יציגו בפני הפורום את נושאי המחקרים שעליהם הם עובדים בחודשים אלה.

להתראות במידעון הבא